

podataka o zanimljivoj i revolucionarnoj ličnosti G. S. Rakovskog, koji je kao bugarski emigrant boravio u Novom Sadu 1856-57 i za to vreme razvio ovde vrlo živu političku delatnost. Članak G. Kemenija, *Lajoš Močari i Srbi*, predstavlja dosta lep osvrt na ličnost Lajoša Močarija koji je bio jedan od najznačajnijih pobornika iskrene mađarsko-srpske saradnje u drugoj polovini prošlog veka. Na kraju, pomenimo ovdje sledeće priloge: S. Gavrilović, *Pravoslavna crkva prema seljačkoj buni u Slavoniji 1742-43 godine*, i T. Krstonošić, *Jovan Skerlić o zemljoradnji i zemljoradničkim zadrugama*.

Nikola Gačeša

ISTORISKI ZAPISI, VI/7 — X/2, CETINJE 1950-1954.

Istoriski zapisi bili su do VIII knj. (1952) organ Istoriskog društva NR CG, a od IX knj. preuzeo ih je Istoriski institut u Cetinju. Sastav redakcije ostao je uglavnom isti. Od IX knj. časopis izlazi polugodišnje. Budući da je prvih pet knjiga prikazano u HZ II i III (1949 i 1950), to sada nastavljamo sa prikazom daljnjih pet knjiga, ograničavajući se samo na one priloge, koji su od većeg značenja za crnogorsku i jugoslavensku povijest.

1. Izvorna građa, koju je časopis u početku donosio u posebnoj rubrici, objavljena je posljednji put u VI knjizi. R. Dragičević, *Dokumenti iz arhiva crnogorskih guvernadura* (VI, 296-326, 433-461), i J. Milović, *Pisma iz epohe Petra I Petrovića* (VI, 327-346, 462-493), daju nažalost svoju građu bez ikakvih napomena.

2. Stare ćirilske štamparije Crnojevića i Božidara Vukovića Podgoričanina obrađuje u tri priloga Đ. Radojičić, *Karakter i glavni momenti iz prošlosti starih štamparija srpskih XV i XVIII v.* (VI, 225-279); *Knjige na pergamentu iz štamparije Božidara Vukovića* (VI, 354-356) i *Dve naše bibliografske retkosti* (VIII, 1-10).

3. *Povijest Crne Gore u Srednjem vijeku.* — S. Mijušković, *Nekoliko podataka o Radiću Crnojeviću na osnovu arhivske građe iz Državnog arhiva u Kotoru* (VIII, 309-318), prikazuje odnose Radića Crnojevića prema Kotoru, Veneciji i Đurđu Balšiću. Na kraju priloga priopćeno je nekoliko dokumenata iz kotorskih sudsko-notarskih spisa, koji nas upoznaju sa nekim pojedinostima iz sukoba Radića s Kotorom u vrijeme, kada je taj grad stjecajem prilika bio potpuno nezavisan.

M. Žeravčić, *Jedno sporno pitanje u našoj narodnoj istoriji* (VI, 367-381), raspravlja o problemu nezavisnosti Crne Gore u postavkama Il. Rugarca, Jovana Tomića i Đurđeva (po njegovim radovima do 1950) na jednoj strani i stare škole, zasnovane na tradiciji, a kasnije branjene od L. Tomanovića, Jaše Tomića i N. Škerovića na drugoj strani. Autor nastoji da zauzme svoj stav prema ovom problemu, koji bi se mogao definisati sa hipotezom St. Stanojevića: Crna Gora bila je sa formalnog gledišta, ali ne i de facto zavisna od Turaka.

I. Stjepčević i R. Kovijanić, *Dokaz o autonomiji Crne Gore u XVII v.* (IX, 504-509), donose sadržaj ugovora sklopljenog 1660 između crnogorskih glavara i pogranične vlasti Mletačke republike o odbrani od turskih upada sa istočne strane

rijeke Morače, označene kao crnogorsko-turska faktična granica. Ugovor su potpisali svi glavari kao i predstavnici domaćih muslimana; to je jedan od prvih potpunih popisa crnogorskih glavara. — Sl. M i j u š k o v i ć, Jedan prilog istoriji Crne Gore (IX, 233-236), objavljuje ugovor sklopljen u Kotoru 1663, kojim se glavari Komana i Mikulića, koji su muslimani, obavezuju da neće dozvoliti ni jednoj grupi Turaka manjoj od 60 ljudi da upadnu na teritorij kotorske, budvanske ili paštrovske općine. Interesantno je, da je nepismene glavare potpisao mitropolit u svoje ime i u ime kneza Batrića. I u dokumentu se posebno spominje vladika, a posebno knez Batrić, pa Mijušković dolazi do zaključka, da kasniju mletačku instituciju guvernadurstva treba smatrati kao sankcionisanje već postojeće prakse o podložnosti plemenskih starješina jednoj svjetovnoj ličnosti. — U prilogu: Nekoliko dosad nepoznatih podataka o crnogorskom spahiji Dragu Nikoličiću (X, 211-213), Sl. M i j u š k o v i ć donosi na osnovu dokumenata iz kotorskog »političkog arhiva« podatke o »spahiji čitave Crne Gore iz Ljubotinja«, koji na početku Morejskog rata učestvuje na mletačkoj strani i za svoju je službu bio od Venecije nagrađivan.

4. Povijest Crne Gore od početka XVII st. do 1830. — Sl. M i j u š k o v i ć, Pleme Nikšići u Morejskom ratu (1684-1699) (X, 1-42), izlaže na osnovu podataka iz dokumenata kotorskog arhiva ulogu nikšićkog plemena u Morejskom ratu, kao i kontakte mletačkih vlasti sa njime.

J. R a d o n i ć, Rad na uniji Crnogorskog primorja u prvoj polovini XVII v. (X, 305-309) i O Makedoncu Mardariju, vladici cetinjskom u prvoj pol. XVII v. (X, 406-412), obrađuje pokušaje rimske kurije na unijačenju Paštrovića i Crne Gore.

J. M i l o v i ć, Vladika Danilo u svjetlosti svojih dosad nepoznatih pisama (VIII, 334-355), daje na osnovu Danilovih pisama, pronađenih među dokumentima izvanrednih kotorskih providura, lik vladike Danila i opisuje društveno-političke prilike Crne Gore u njegovo doba.

Sl. M i j u š k o v i ć, Politički manevri guvernadura Jovana Radonića (IX, 161-182). U vrijeme duboke starosti, inače državnički nesposobnog, vladike Save, guvernadur Jovan Radonić iskorišćuje ovaj vladičanski interesnum i preuzima inicijativu u vođenju spoljno-političkih poslova. On prekida tradicionalnu politiku oslanjanja na Veneciju u odbrani od Turaka i traži oslonac najprije u Rusiji, a zatim u Austriji. Diplomatske pregovore s Austrijom prati mletačka vlast u Kotoru budnim okom preko svojih obavještajnih organa i nastoji ih razbiti, sa čime nas upoznaje građa iz kotorskog arhiva.

Lj. D u r k o v i ć - J a k š i ć, Određivanje međucrkvenog položaja crnogorskoj mitropoliji (IX, 62-89) i Prilog ovom članku (X, 612-614), dolazi do zaključka, da je prećutno, nekanonski, priznavana crnogorska mitropolija kao autokefalna, ali da ona nije nikada tražila niti od koga dobila autokefaliju i da je prema tome imala kanonska prava kao i sve druge eparhije u Pečkoj patrijaršiji.

T. Đ u k i ć, Izvještaj o bojevima Crnogoraca s Mahmut-pašom Bušatlijom (VII, 480-487), korigira nepotpune podatke o boju na Krusima, u studiji V. Đorđevića »Crna Gora i Austrija«, do kojih je došlo zbog pogreške u njemačkom prijevodu izvještaja vladike Petra I, kojim se Đorđević služio.

J. Jovanović, Crnogorsko-srpski odnosi za vrijeme Prvog srpskog ustanka (IX, 321-362), dopunjuje novim materijalom dosadašnje poznavanje vanjsko-političkih akcija Petra I, kako prema jugu, tako i prema sjeveru Crne Gore, povezanih sa djelatnošću Karađorđa u pravcu povezivanja Srbije i Crne Gore.

5. Lik Petra II Petrovića Njegoša, vladike i vladara Crne Gore, i unutrašnja vanjska zbivanja u Crnoj Gori u vrijeme njegove vladavine, predmet su većeg broja priloga. Ne samo cijeli sv. 7-9, knj. VII, koji je posvećen stogodišnjici Njegoševe smrti, nego i mnogi drugi svesci obiluju radovima o Njegošu i njegovom vremenu.

J. Jovanović, Uloga Vukotića i Vučićevića u Crnoj Gori (VII, 294-310), obrađuje prvih šest godina vladavine Petra II Petrovića, u kojem vremenu su Petrovići, obračunavši se sa Guvernadurovićima, postepeno utvrdili položaj vladike, nakon čega ruski eksponenti Vučković i Vučićević napuštaju Crnu Goru.

R. Dragičević, Crna Gora za vrijeme drugog Njegoševog odlaska u Rusiju (VIII, 254-278), prikazuje uglavnom crnogorsko-ruske odnose i stanje u Crnoj Gori na osnovu korespondencije ruskog konzula Gagića sa Njegošem i drugim crnogorskim glavarima u vrijeme, kada Njegoš nije bio u milosti ruske vlade i kada su Vukotić i Vučićević pokušavali da mu preotmu vlast.

J. Milović, Njegošev boravak u Beču 1836 i 1837 i njegov pokušaj da pođe u Pariz (X, 76-118), prati Njegošev boravak u Beču na osnovu izvještaja kap. F. Oreškovića, adutanta grofa Lillienberga, koji je podmetnut Njegošu na uslugu. Ovi opširni izvještaji veoma su interesantni, jer donose Njegoševe izjave u privatnim razgovorima sa kap. Oreškovićem, sa kojim se je bio prilično prijateljio.

H. Čurić, Crnogorsko-hercegovački odnosi u doba Petra II Petrovića Njegoša (VII, 334-352), i H. Kapidžić, Odnosi Ali-paše Rizvanbegovića i vladike Petra II Petrovića (VIII, 69-98), obrađuju crnogorsko-hercegovačke odnose, i to tako, da Čurić obuhvaća period cijele vladavine vladike Rada, a Kapidžić opširnije samo događaje do 1836.

P. Popović, Crna Gora u 1847 g. (VIII, 11-18). Te je godine Crnu Goru pogodila teška glad, pa je skadarski paša pokušao da to iskoristi i pomoću mita odvoji neka plemena od Crne Gore. Iako je situacija bila očajna, paša nije imao većeg uspjeha. Njegoš je kupljenim žitom i pomoću sile sačuvao cjelovitost Crne Gore.

J. Milović, Dnevnik Eduarda Grija od 7 aprila 1842 g. (VII, 63-82), donosi dnevnik člana austrijske komisije za razgraničenje sa Crnom Gorom; M. Kičović, Njegošev »Ishodjašči žurnal« (VII, 320-333), objavljuje djelovodnik Njegoševih i unekoliko i Senatovih pisama zvaničnog karaktera; F. Karara, Crnogorski vladika — portret iz njegovih razgovora (VII, 395-398), sadržava zabilješke na italijanskom jeziku tadašnjeg upravitelja Arheološkog muzeja u Splitu (u prijevodu D. Berića); D. Berić, Dalmatinska štampa o zadnjim godinama života i smrti Njegoša (VIII, 47-61); C. Fisković donosi »Nekoliko bilježaka o Njegošu i o Crnoj Gori iz prve pol. 19 st.« (VIII, 221-237), na osnovu Kronike splitskog gimnazija i opisa albuma F. Karačaja, zapovjednika grada Kotora; J. Milović, Danak za 1843 i plate crnogorskih nahija od 1843 do 1845 (X, 567-575), objavljuje obračun skupljanja danka i izdavanja plata sastavljen svojeručno od D. Milakovića.

O boravku Njegoševih suvremenika u Crnoj Gori i o njegovom odnosu sa braćom Mažuranićima raspravljaju ovi prilozi: J. Milović, O boravku Jakova Oze-reckog u Crnoj Gori (IX, 114-123), opisuje boravak ruskog pukovnika upućenog od carske vlade 1837 da izvidi situaciju u Crnoj Gori i daje »korisne savjete« Njegošu; Lj. Durković-Jakšić, O poseti saksonskog kralja Njegošu 1838 (VIII, 36-46), i o vezi braće Mažuranića s Njegošem (VII, 353-359).

6. Povijest Crne Gore u vrijeme kneza Danila i kralja Nikole. — R. Dragičević, Crna Gora krajem 1851 (IX, 90-113, 407-428), opširno opisuje unutrašnju situaciju od smrti vladike Rada do dolaska njegovog testamentarnog nasljednika Danila i o pokušaju Petra Tomova, brata vladike Rada, da postane Gospodar Crne Gore, tj. da preuzme svjetovnu vlast, a da Danilo bude vjerski poglavica.

N. Škerović, Iz odnosa između Srbije i Crne Gore (VII, 16-40), opisuje tok akcije za sklapanje ugovora između kneza Mihajla i Nikole 1866, koji je trebao da posluži prvobitnoj Mihajlovoj i Garašaninovoj koncepciji o stvaranju saveza za rat protiv Turaka.

K. Milutinović, Crna Gora i Primorje u Omladinskom pokretu (IX, 1-46). Ova studija dobar je doprinos osvjetljavanju rada Omladinskog pokreta u Crnoj Gori i Primorju, koji se je do danas najmanje obrađivao. Pokret je doveo omladinu Crne Gore u kontakt sa borbenim omladincima ostalih jugoslavenskih naroda. Na Cetinju je osnovana jedna od najborbenijih i najrevolucionarnijih omladinskih organizacija — »Družina za ujedinjenje i oslobođenje srpsko«, preko koje je crnogorska omladina doprinijela revolucionarnijem aktiviziranju Omladinskog pokreta uopće.

R. Dragičević, Prilozi ekonomskoj istoriji Crne Gore (1861—1870) (X, 413—458), obrađuje ekonomske prilike u Crnoj Gori, dosada gotovo netaknute, u veoma interesantnom periodu, kada knez Nikola udara temelje organizovanim državnim finansijama, razgraničuje državnu, crkvenu i dinastičku svojину i prihode, uvodi prvu telegrafsku liniju i gradi kolski put Kotor—Cetinje. U prilogu ima dosta podataka o crnogorskoj privredi i trgovini iz tog perioda.

M. Đurović, Osnovica i oblici zelenašenja u Crnoj Gori i razvitak zelenaškog kapitala u drugoj pol. XIX v. (IX, 429-457), raspravlja o raznim vidovima i formama ovog dominantnog oblika kapitala u Crnoj Gori u XIX. st., koji je svojim drastičnim mjerama vršio imovinsku diferencijaciju crnogorskog stanovništva i kod njegovog znatnog dijela povećavao bijedu, a kod malog broja pojedinaca akumulacijom povećavao individualni kapital. Novac uziman od zelenaša nije upotrebljavan za reprodukciju, nego za održavanje golog života, što je uslovljavalo još veću pauperizaciju seljaka.

Izvorni materijal iz ovog perioda sadržavaju prilozi: M. Pavlović, Jedan dokumenat iz 1862 g. (VI, 289-292), objavljuje pismo ruskog konzula u Sarajevu, u kojem se opisuje stanje naroda u Hercegovini i njegov odnos prema Crnoj Gori; D. Lekić, Jedan francuski službeni izvještaj o Crnoj Gori iz 1884 (X, 556-566), objavljuje prilično objektivni izvještaj francuskog otpravnika poslova u Crnoj Gori; D. Vujović, »Crnogorac« o Pariskoj komuni (VIII, 302—308), donosi izvratke iz kojih se vidi, da je stav »Crnogorca« bio pozitivan i blagonaklon prema Komuni.

Neka pitanja iz Balkanskog i Prvog svjetskog rata obrađena su u prilogima: D. Vujošević, Operacije crnogorskog Primorskog odreda u ratu 1912 g. (X, 458-473); R. Dragičević, Lovčenski odred u Prvom svjetskom ratu (VI, 394-413), obrađuje na osnovu dokumentarnog materijala tok operacija ovog odreda krajem 1915 i zaključuje, da je načelnik Štaba crnogorske vrhovne komande, srbijanski oficir Pešić, svojim proračunatim postupcima doveo crnogorsku vojsku do kapitulacije; V. Terzić, Uloga crnogorske vojske u Prvom svjetskom ratu (IX, 47-61), kritički se osvrće na nepravilnu ocjenu uloge crnogorske vojske, kakvu su postavili zvanični historičari i državni funkcioneri u staroj Jugoslaviji.

7. Iz perioda između dva rata IZ donose samo dva priloga N. Martinovića. U prilogu: Crnogorski zadrudni pokret »Seljačka samopomoć« (VIII, 287-301), Martinović opisuje rad te legalne ekonomske organizacije, kroz koju je Partija uspješno provodila veliki dio svojih političkih zadataka na selu, s dobrim rezultatima na političkom, ekonomskom i kulturnom polju. — U prilogu: Masovna politička hapšenja u Crnoj Gori i Belvederski događaj 1936 g. (IX, 138-152); Martinović piše o stvaranju Narodnog fronta slobode 1935/6, o provali u partijskoj organizaciji Crne Gore i masovnim hapšenjima 1936, a zatim prelazi na opis organizovanja protestnog zbora cijele Crne Gore i Primorja na Cetinju, sa kojim su vlasti krvavo obračunale na mjestu zvanom Belveder na periferiji Cetinja.

8. Odnosi stranih država prema Crnoj Gori obrađeni su u dva priloga. R. Lalić, O tradicionalnim vezama između Crne Gore i Rusije (VII, 273-293), utvrđuje suštinu problematike u odnosima između Rusije i Crne Gore u zadnjih 250 godina, na osnovu poznatog historijskog materijala, ističući samo najkarakterističnije momente. Odnos Rusije prema malenoj Crnoj Gori ne može se tumačiti kao izraz ne-sebičnosti i nezainteresovanosti velikog brata prema malenom i siromašnom bratu iz čisto plemenitih pobuda, nego kao rezultat određene politike diktirane konkretnim interesima u datom momentu. V. Bogićević, Odnos Austro-Ugarske prema nameravanom ujedinjenju Srbije i Crne Gore (VIII, 62-68), razmatra veoma interesantnu akciju austro-ugarske diplomacije prema ponudi kralja Nikole Srbiji 1914 za ujedinjenje na vojnom, diplomatskom i finansijskom području.

9. Razdoblje NOB-e. — Povodom desetgodišnjice narodnog ustanka posvećen je cijeli svezak 4-6/VII historiji NOB-e i formiranju vlasti.

S. Brković, Dnevnik (od marta 1942 do juna 1943, sa prekidima), objavljuje svoje uspomene iz vremena teških borbi sa Italijanima i četnicima u 1942, uglavnom u nikšićkom kraju (VII, 159-172, 469-479; VIII, 114-123, 238-253; IX, 124-137, 481-495).

Đ. Čagorović, Stanje poslije kapitulacije bivše Jugoslavije i pripreme za oružanu borbu od aprila do 13 jula 1941 g. (VII, 497-510), prikazuje stav i pripreme KPJ za borbu protiv okupatora, kao i suradnju Sekule Drljevića i njegovih pristalica federalista, zvanih zelenaši, sa okupatorom. Pripreme za oružani ustanak prikazane su na primjeru rada partijske organizacije u Srezu danilovgradskom kao i borbe na sam dan ustanka.

B. Đuričković, Sa Vučeva do Golije (VII, 83-90), opisuje probijanje PK KPJ za Crnu Goru sa jednim dijelom članova Partije, predviđenim za perspektivni ko-

mandni kadar, kroz obruč neprijateljskih jedinica u Petoj ofanzivi, na povratku na teren u Crnoj Gori po zadatku CK KPJ.

N. Jovičević, Napad na neprijateljske garnizone u dolini Zete (VII, 199-214). Prodorom snaga II udarnog korpusa u Crnu Goru u jesen 1943 situacija se počinje vidno mijenjati u korist NOP-a. Poslije pregleda operativnih jedinica, autor opisuje neuspjeli pokušaj oslobođenja Danilovgrada i Spuža u Zetskoj dolini 1944.

A. Pejović, Poraz četnika na Čevu u februaru 1944 g. (VII, 256-272). Ofanziva četnika i Nijemaca, sa ciljem da izbace snage NOV iz Sreza cetinjskog, završila se potpunim porazom četnika i bijegom u utvrđene gradove.

R. Knežević, Borbe na Mojkovcu u aprilu 1944 g. (VII, 91-107). Pobjedama na Mojkovcu onemogućena je namjera okupatora, da uništi jedinice NOV na sektoru Crne Gore i Sandžaka, prisajedini ove krajeve »Nedićevoj Srbiji« i dovede do povezivanja i sadejstva srpskih i crnogorskih četnika. Time je i dalje teritorij između Lima i Tare ostao baza za jedinice NOV, a aerodrom u Beranima veza za snabdjevanje trupa i evakuaciju teških ranjenika.

Đ. Kalezić, Formiranje i rad NO odbora na teritoriju Sreza danilovgradskog (VII, 232-242), opisuje veoma pregledno, kako je tekao razvitak NOO-a na teritoriju Sreza danilovgradskog još od prvih zamisli prije ustanka 13. VII., kada su imali samo pozadinsku dužnost, do pretvaranja u prave organe narodne vlasti i do invazije italijanskih trupa na slobodnu teritoriju u martu 1942.

10. Priloge o Boki Kotorskoj, s obzirom na njezinu povijesnu cjelovitost i osebnost, donosimo u posebnom pregledu.

B. Hrabak, Vesti o utvrđivanju Hercegnovog 1508 i 1493-94 g. (IX, 241-251), osvjetljava jedan od najmanje poznatih perioda u povijesti Hercegnovog, na osnovu novih dokumenata iz dubrovačkog arhiva. Po svoj se prilici radilo na postojećim fortifikacijama, a moguće i na izgradnji novih. Hercegnovom je, kao najistaknutijoj tački Otomanske carevine na Jadranu prema Mletačkoj republici, Porta morala poklanjati odgovarajuću pažnju.

V. Vinaver, Pohara Perasta 1624 g. (VIII, 319-333), naročito se osvrće na posljedice jedne od najvećih katastrofa prouzrokovanih gusarskim haranjem na našoj obali. Panika pred afričkim gusarima zahvatila je bila susjedne gradove i držala ih više godina. Slab otpor Venecije i pojava španjolske flote u Jadranu, u potjeri za gusarima, još više su utjecali na mnoge glavare u našim krajevima pod Turcima, da se povežu sa predstavnicima španjolske vlasti u Napulju, koji su imali i svojih emisara ovdje radi dizanja općeg ustanka protiv Turaka.

Od više priloga o hajdučiji u Boki, koju je podržavala mletačka vlast u Kotoru, zavređuju da budu istaknuti ovi: R. Kovijanić i I. Stjepčević, Hajduci u Boki do Morejskog rata (1654-84) (X, 162-187); P. Šerović, Jedna dozvola hajdučkih harambaša da mogu upadati u turske zemlje (X, 214-219), i Miloš Milošević, Pomen o Baji Pivljaninu u Državnom arhivu u Kotoru (1684-1685) (X, 176-192).

A. Milošević, Prva štamparija u Kotoru (X, 230-235). Iako su Kotorani imali svojih štamparija u Veneciji, Mletačka republika nije za cijelo vrijeme svoje vladavine dozvoljavala otvaranje štamparije u Kotoru. Zbog toga je prva štam-

parija otpočela radom tek 1879; bila je to štamparija Frančeska Andreole, koja je radila do 1807. — U prilogu: Štamparija Frančeska Andreole (X, 541-523), N. Martinović donosi spisak štampanih radova u ovoj kotorskoj štampariji, rađenih na italijanskom i srpsko-hrvatskom jeziku latinicom i ćirilicom.

G. Škrivanić, Crkveni letopis iz XVII v. barskog nadbiskupa Andrije Zmajevića-Peraštanina (X, 310-330). Ljetopis ide od stvaranja svijeta do 1675 i pisan je narodnim jezikom. Vrijednost mu je mala, jer je pisac iz svjetovne povijesti izabirao samo ono, što je služilo njegovoj religioznoj tendenciji — privođenju Slavena crkvenom jedinstvu.

P. Šerović, Bokelji u Prvom srpskom ustanku (IX, 374-381), bilježi, da su pored Tome Milinovića, koji se osobito istakao, u Prvom srpskom ustanku učestvovali i drugi Bokelji, koji su izbjegli služenju u francuskoj vojsci.

D. Berić, Djelatnost abata Jakova Brunacija za prisajedinjenje Boke Kotorske Austriji 1813 g. (VI, 382-393). Ta se djelatnost Brunacija u Boki odvijala krajem 1813 sa namjerom da pomoću Hrvata koji su dezertirali iz francuske vojske i pomoću rimokatoličkog dijela stanovništva zauzme Boku. On je uspio svojim intrigama razbiti bratstvo i jedinstvo Bokelja i Crnogoraca, onemogućio Petru I Petroviću prisajedinjenje Boke Crnoj Gori i na taj način olakšao austrijsku okupaciju Boke.

D. Foretić, Nekoliko dokumenata o pobuni mornara u Boki Kotorskoj 1918 (X, 364-381). Na ovaj prilog opširno se osvrnuo B. Krizman u HZ IX, 1956, 166-170. — U prilogu: Iz mornarske pobune u Boki Kotorskoj (IX, 153—160) I. Zloković, objavljuje tekst presude prijekog suda optuženim mornarima.

. 11. Od priloga iz povijesti drugih republika zavređuju pažnju: R. Marković, Kazivanja o Prvom ustanku Đura Milutinovića-Crnogorca (IX, 363-373; kazivanja slijepca kurira-guslara, učesnika ustanka, zabilježena 1841); T. Nikičević, Organizacija i nadležnost sudova u Srbiji 1804-1813 (IX, 382-406); N. Škerović, Vrenje i zavjere protiv Turske četrdesetih godina XIX v. (X, 474-497; XI, 131-142), prema izvještaju Portinog povjerenika Padua, a u vezi s akcijom poljske emigracije; R. Legradić, Djelo i pogled na svijet Valtazara Bogišića (VIII, 201-220); S. Antoljak, 1848 g. u Splitu (X, 119-143; usp. ocjenu J. Šidaka u HZ IX, 1956); J. Radulović, Političke veze između Hercegovine i Vojvodine u drugoj polovini prošlog vijeka (VI, 414-432).

12 Rubrika prikaza i recenzija postala je u nekoliko zadnjih knjiga obilnija. D. Berić, P. Soć, Ogljed bibliografije o Crnoj Gori na stranim jezicima, SAN, knj. CXLIV, Bgd. 1948, daje opširan prikaz te knjige. — A. Lainović, Osvrt na jedan francuski istoriski časopis (VIII, 407-412), prikazuje Revue historique za 1952. — P. Šerović, Osvrt na crkve u Boki Kotorskoj u knjizi dr. V. Petkovića »Pregled crkvenih spomenika kroz povjesnicu srpskog naroda« (VIII, 384-399), opširno ispravlja i dopunjuje studiju o srpskim crkvenim spomenicima. — P. Šerović, Zbornik izvještaja o istraživanjima Boke Kotorske (X, 616-629), prikazuje radove naučne ekipe SAN 1951 u Boki Kotorskoj. — J. Jovanović, B. Đorđev, Turska vlast u Crnoj Gori u XVI i XVII v. (X, 639-649), pobija neke tvrdnje Đurđeva.

Doklešić Ljubiša

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ

OLEG MANDIĆ

JAKŠA RAVLIĆ

BERNARD STULLI

JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB